

Tämä on näyte kirjasta.
Osta kokonainen kirja
osoitteesta www.netn.fi.

filosofi tavattavissa

AJATUKSIA
FILOSOFISESTA
ELÄMÄSTÄ

TOIM. PIA HOUNI & PERTTU SALOVAARA

NIIN & NÄIN
Tampere 2014

© Kirjoittajat ja Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-5503-80-7

KANSI & TAITTO

Pauliina Leikas

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö, Tallinna

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura / *niin & näin*

SISÄLTÖ

<i>Pia Houni & Perttu Salovaara</i> LUKIJALLE	7
<i>Arto Tukiainen</i> FILOSOFINEN PRAKTIikka SOPUSOINNUN HARJOITTAMISENA	13
<i>Pia Houni & Perttu Salovaara</i> FILOSOFINEN PRAKTIikka – HISTORIASTA JA KÄSITTEESTÄ NYKYKÄYTÄNTÖIHIN	21
<i>Eero Ojanen</i> FILOSOFISEN KESKUSTELUN TAIDOSTA	57
<i>Elli Arivaara-Ebbe</i> VASTAANOTON PAIKKA	66
<i>Risto Suvanto</i> YMMÄRTÄMISEN KÄYTÄNNÖISTÄ	75
<i>Perttu Salovaara</i> FILOSOFISTA PELTOTIETÄ UNOHTAMISEN JA MUISTAMISEN MAASTOON	84
<i>Aila Lätvala</i> RAKKAUDEN PRAKTIikka	100
<i>Jukka Laajarinne</i> RIIPPUVUUKSISTA	III
<i>Anu Virtanen</i> JUURETTOMUUS	123
<i>Pia Houni</i> ”TUNNE ITSESI!” – SOKRAATTISESTA DIALOGISTA	137
<i>Juha Romppanen</i> ”KATSO PALLOA!” – TENNISVALMENTAJAFILOSOFIN KENTTÄVASTAANOTOLLA	152
<i>Johannes Ojansuu</i> TERAPEUTTISESTI SUUNTAUTUNUT FILOSOFINEN KESKUSTELU	162
KIRJOITTAJAT	169
HENKILÖHAKEMISTO	171

Fukka Laajarinne
RIIPPUVUUKSISTA

Ette ole luopunut ainoastaan elämästä, omista ja yhteiskunnallisista harrastuksista, kansalaisen ja ihmisen velvollisuuksista, ystäväistänne (ja onhan teillä niitäkin ollut), – te ette ole luopunut ainoastaan mistä tahansa tavoitteesta, pelivoittoa lukuun ottamatta – vaan jopa unohtanut kaikki muistonnekin.¹

Kuvitelkaamme 37-vuotias mies, insinööri, seitsemän vuotta kestäneessä avioliitossa, josta hänellä on kaksi lasta. Tapaamiseen saapuessaan hänellä on ongelma. Suhde nuorempaan naiseen: ”Mä oon rakastunut. Ja nyt mä vähän mietin, mitä mun pitäisi tehdä.”

Tilanne ei ole miehelle täysin uusi. Nykyinen avioliitto on toistaiseksi pisin parisuhde hänen elämässään. Sitä on edeltänyt kaksi nelivuotista suhdetta, jotka ovat päättyneet ”vieraisiin naisiin sekaantumisen takia.”

Mä olen vähän perso naisille. Mutta mä luin jostain, ettei parisuhteiden oikeastaan ole tarkoituskaan kestää sen pidempään. Evoluutio on viritänyt meidät silleen, että ne onnellisuushormonit palaa normitasolle, kun yhdessä on oltu tarpeeksi pitkään. Suhteen kannalta on tarkoituksenmukaista olla yhdessä vaan sen aikaa että lapset kasvaa sen verran että ne pysyy hengissä yhdenkin vanhemman kanssa.

Miestä ärsyttää yhteiskunnan, ”etenkin naisten”, vaatimus siitä, että suhteessa olisi oltava hautaan saakka. Ihmislunnon vastaista vaatimusta perustellaan esimerkiksi alentuvalla puheella

”sitoutumiskammoisuudesta”, johon liittyy kypsymättömäksi leimaamista. Yksiavioisessa liitossa oikeus lajityypilliseen elämään kielletään. Iso osa ärtymyksestä kohdentuu vaimoon: ”Välillä sen näkeminenkin ahdistaa. Aina sama naama, melkeen kuin mä olisin jossain vankilassa ja se olisi joku vanginvartija.”

Mies kuitenkin rakastaa lapsiaan ja arvostaa vaimoan suu-
resti – jopa enemmän kuin Mirmeliä (nimi muutettu), johon hän on nyt rakastunut. Monessa mielessä elämä olisi tasapainoistakin, mutta suuri intohimo on kadonnut avioliitosta. ”Jos mä olen ihan rehellinen, niin tää toinen nainen on oikeastaan jonkun verran tyhmempi. Mutta nuorempi, se tekee siitä kyllä houkuttelevan. Mä vihaan sitä mun vaimon arkisuutta ja sitä, ettei se ole enää sellainen. Se on se intohimo, jota mä tarvitsen mun elämään. Mä haluan heittäytyä siihen täysillä.”

Insinöörin ongelmatiikka ei kuulosta järin omaperäiseltä. Helpointa olisi kuitata se tympeän itsekkäänä vuodatuksena, johon edes moraalisena ei olisi riittävän järeä vastamyrkky. Tunnistan siinä kuitenkin ajoittain itseänikin mietityttäviä piirteitä, ja ehkä juuri siksi hänen haastamisensa tuntuu kiinnostavalta. Hänen tarjoamansa biologiset avaukset tarjoavat aiheeseen hyvän tulokulman.

Ensinnäkin: evoluutio ei kai ole teleologista eli tiettyyn maaliin pyrkivää kehitystä. Se ei tunne tarkoituksia, joten siihen vetoava väite, jonka mukaan ”parisuhteiden ei oikeastaan ole tarkoitukseen kestävä”, kuulostaa hassulta. Kysyttäessä käy ilmi, ettei mies edes suunnittele hengissä pysyvien lasten hankkimista uuden naisen kanssa. Toive päästä elämään lajityypillistä elämää saattaa kuitenkin olla perusteltu – ainakin mikäli hyväksymme perustelun muidenkin eläinten hyvinvoinnista puhuessamme.

Mutta millaista ihmiselle lajityypillinen parisuhdekäyttäytyminen sitten on? Tutkimukset antavat osviittaa siitä, että miehet haluavat useita sukupuolikumppaneita. Ympäröivä todellisuus paljastaa kuitenkin, että lajimme suosii asiassa varsin monenlaisia muitakin toimintamalleja. Erilaisten kulttuuristen pidäkkeiden

virittely jos jokin kuuluu osana lajityypilliseen elämäämme. Toki myös pidäkkeiden kiertely. Tyypillisyyden asemesta meillä onkin variaatioiden kirjo. Keskustelun sävyä keventää havainto, että insinöörimme ongelma on tästä huolimatta ennemminkin tyypillinen kuin poikkeuksellinen.

Entä mihin pääsemme miehen mainitsemista onnellisuus-hormoneista? Tiedämme, että rakastuneen ihmisen välittäjä-aineiden ja hormonien toiminta ja erityis muuttuvat, ja aivo-toiminta muistuttaa morfiinin käyttäjän aivotoimintaa. Erityisesti dopamiinin erityis ja käyttö ovat kiihtyneet, mikä tuottaa mielihyvää ja riittävän usein samaan syyhyn liittyessään jopa riippuvuutta.² Miltä intohimon medikalisoiminen kuulostaisi? Ärsyyntyneisyys ja vaimoon kohdistuva uhma kuulostavat aivan kuin kuivilla olevan alkoholistin puheelta. Onko vierailijamme kenties riippuvainen rakastumisesta?

Niin. Joo. Kuulostaa aivan mahdolliselta. Ainakin jotenkin ymmärtävämmältä kuin se henkinen keskenkasvuisuus. Kyllä mä oon huomannut, että mä oon rakastunut rakastumiseen, niinku jotkut sanoo, enemmän ku siihen naiseen. Mä niinku kaipasin sitä ja oikeestaan vaan odotin sopivaa tilannetta ennenku mä olin edes nähnyt Mirmeliä. Mutta toisaalta toi vertaus alkoholismiin ei oikein ole hyvä.

Päihderiippuvuus on vieraamme silmissä alhainen rappiotila, rakastuminen päinvastoin jotakin kaunista ja hyvää. Pultsarin elämä on yksinkertaisesti rempallaan, kun taas rakkaus on suorastaan elämän tarkoitus. ”Parinmuodostus ja lisääntyminen siinä tietenkin on taustalla. Elämän tarkoitus on jatkaa elämää, siks meillä on nää vaistot, jotka vie. Täähän on ihan selvä.”

Toistan, ettei biologialla sinänsä ole tarkoitusta. Ymmärtääkseni tarkoitus olettaa jonkun, joka tarkoittaa, vaikkapa Jumalan tai Älykkään Suunnittelijan. Ei, insinööriämme ei huuhaa kiinnostaa. Filosofi Tere Vadénia mukaillen totean, että voisimme luontoa tarkkailemalla päätellä yhtä hyvin, että elämän tarkoitus on kuolla³.

Anu Virtanen

JUURETTOMUUS

Juuri tarkoittaa arkikielessä kasvin maanalaista osaa. Eliötieteellisemmin sanottuna se on lehdetön peruselin, joka kasvaa alaspäin, kiinnittää kasvin alustansa ja välittää sille ravinteita kamarasta. Se voi kasvaa päin maan syvyyksiä tai haarautua pitkin pintakerroksia levittyviksi pää- ja lisäjuuriksi. Juuret saattavat kasvaa myös pitkin puun runkoa tai kallion kylkeä. Esimerkiksi trooppisilla mangrovepuilla (*Rhizophora*) ja huonekasveina tunnetuilla peikonlehdillä (*Monstera*) on mullan alle peittyvän juurakon lisäksi maanpäällisiä ilmajuuria. Kasvikuntaan kuuluu kuitenkin tässä suhteessa vieläkin poikkeuksellisempia lajeja. Vesistöissä kelluen elävä karvalehti (*Ceratophyllum demersum*) imee ravintoa lehdillään. Se on juureton.

Juurten ja juurettomuuden muunnelmat kertovat vaihtelevista suhteista kasvin ja ympäristön välillä. Vertauskuva juurista on voimakas ja perustava. Se tuo alkuperän, lähtökohdan tai syyn käsitteisiin vahvasti ja elävästi ankkuroivan ja sitovan tunnun. Vankkaa, lujaa, tukevaa, vaikuttavaa ja usein kunniakastakin merkitsevä laatupiirre ”juureva” on voitu yhdistää niin kasveihin kuin ihmisiinkin. Vastaavasti ”juureton” on ilmaissut hapuilevaa, heiveröistä ja hädänalaista olemista. Vanhassa kreikassa juurta tarkoittava sana on *rhiza* (ρίζα). Se tavataan esimerkiksi *Uudessa testamentissa*, kun viitataan heikkouskoiseen, helposti luovuttavaan henkilöön: ”[H]äneltä puuttuvat juuret.” (Matt. 13:12.)

Varhaisista kreikkalaisista luonnonfilosofeista Sisiliassa elänyt Empedokles (n. 490–430 eaa.) puhui maasta, ilmasta, tulesta ja vedestä maailman juurina (*rhizomata*, *ρίζωματα*) eli perusaineksina tai elementteinä¹. Niissä nähdään ensisijainen, kaiken kasvun elävä alkulähde. Mitä tarkoitetaan, kun jostakin ihmisestä sanotaan, että hän on juureton? Mitä todella tärkeää, olemassaololleen elementaarista hän on silloin alun alkaen vailla tai josain vaiheessa elämäänsä menettänyt? Millä tavoin juurtuminen on jäänyt tapahtumatta tai kesken? Tai mikä tai kuka on hänet juurinut, kiskonut irti merkityksellisyytensä perustasta? Jos ihmisillä ylimalkaan voi ajatella olevan juuret, millaiset ne ovat? Mihin ne kiinnittävät? Voiko elää vailla juuria? Mitä juurettomuus oikein ihmisen kohdalla tarkoittaa?

Näiden kysymysten painoarvo ja polttavuus näkyvät termissä ”radikaali”. Latinan juurta tarkoittavasta *radixista* juonnettu sana merkitsee kirjaimellisesti juuriin saakka ulottuvaa, juurista asti lähtevää tai juuria myöten poistavaa. Juurien ja juurettomuuden filosofinen pohdiskelu on sikäli kaksin verroin radikaalia: se ei tarkastele tuota taikka tätä laitimmaisimmaksi tai pohjimmaisimmaksi katsottua näkökantaa, vaan se käy kiinni perimmäisyyteen itseensä. Mutta kun tutkaillaan luontevimman liittymisen ja äärimmäisimmän irrallisuuden kokemuksia, voidaan tuskin välttää kuulostelemasta niiden henkilöhistoriallista ja käytännöllistä merkitystä tietyssä aikana tietyssä paikassa elävälle ihmiselle. Juurtuminen on omakohtainen elämäkysymys.

ELÄMÄNTYYLIT JA IHMISVELVOLLISUUDET

Hyvä esimerkki kiinnostuksesta omiin juuriin on sukututkimuksen suosion kasvu 70-luvulta alkaen sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa. Suomessakin siitä on tullut suosittu vapaa-ajan harrastus, jota voi opiskella työväenopistojen järjestämällä kurseilla tai aiheesta kertovista opaskirjoista. Yksi vaikuttaja on ollut yhdysvaltalaisen kirjailijan Alex Haleyn (1921–1992) kuuluisa romaani *Juuret* (1976) ja siitä tehty menestyksekkäs televisiosarja.

KIRJOITTAJAT

Elli Arivaara-Ebbe, FM, psykoterapeutti. Suunnitellut yhdessä Eero Ojasen ja Perttu Salovaaran kanssa Suomen ensimmäisen filosofisen praktiikan koulutuksen ja toiminut siinä kouluttajana. Vetänyt usean vuoden ajan sokraattisia dialogeja muun muassa Kriittisessä korkeakoulussa sekä pitänyt filosofin ja psykoterapeutin vastaanottoa lääkäriasema Sofianovassa Helsingissä.

Pia Houni, FK, KM, TET, dosentti, erikoistutkija. Aktiivinen toimija filosofisen praktiikan kentällä. Pitää sokraattisia dialogiryhmiä, filosofin vastaanottoa, luennoi ja opettaa aiheesta kotimaassa ja kansainvälisesti. Kirjoittanut filosofian lisäksi paljon taiteesta, taiteilijoista ja suomalaisesta työelämästä. Ks. www.lemoniapro.fi

Jukka Laajarinne, FM, kirjailija. Julkaissut useita lasten ja nuorten teoksia. *Muumit ja olemisen arvoitus* (2009) on saanut runsaasti kansainvälistä huomiota. Viimeksi ilmestynyt aikuisten romaani *72* (2013).

Aila Latvala, VTM (käytännöllinen filosofia), sosiaali- ja terveystieteiden opettaja.

Eero Ojanen, YL, filosofi, kirjailija. Kriittisen korkeakoulun toiminnanjohtaja. Kirjoittanut kymmeniä filosofian alaan kuuluvia kirjoja, esimerkiksi *hyvyydestä, rakkaudesta, sivistyksestä* ja viimeisimpänä teoksen *Koiran filosofiaa* (2012).

Johannes Ojansuu, FM, kirjailija, filosofian lehtori. Kirjoittanut teokset *Pyhyys* (2004), *Lankeemus* (2008) ja *Katoavaisuuden aineisto* (2014). Ohjannut lapsille suunnattuja filosofisia keskusteluja. Vetänyt suosittua *Perjantai-parlamenttia* Ravintola Birgerissä Hämeenlinnassa. Pitää filosofin vastaanottoa.

Juha Romppanen, VTM (käytännöllinen filosofia), tennisvalmentaja. Pitää filosofista vastaanottoa ja sokraattisia dialogeja tennisen pelaajille. Työkennellyt tiedottajana eri järjestöissä, free lance-toimittajana sekä päätoimittajana rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksen aikakauslehdessä *Kosmopoliksessa*. Työn alla kirja Frank Zappan kokoonpanoissa vaikuttaneista muusikoista.

Perttu Salovaara, FT, johtajuustutkija, organisaatiokonsultti. Toiminut 15 vuotta konsulttina, valmentajana ja coachina Innoitiimi Oy:ssä, toimitusjohtajana 2009–2011. Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimusprojektissa Leadership in Spaces and Places 2011–2014. Akateemisia artikkeleita johtajuudesta, opettaa Tampereen yliopistolla ja New York Universityssa (USA). Vetänyt sokraattisia keskusteluryhmiä ja pitänyt filosofin vastaanottoa. Ks. www.philosophy-dialogue.com

Risto Suvanto, VT, KM. Johtaa Elpo-kustannusta (www.elpokustannus.fi). Valola-säätiön asiamies. Kirjoittanut teoksen *Taloukasvun jälkeen. Filosofinen tarina ahneudesta ja kasvun mahdollisuudesta* (2013).

Arto Tukiainen, VTT, filosofi. Aktiivinen filosofisen praktiikan kentällä jo pitkään. Julkaisee tekstejään netissä suomeksi ja englanniksi. Pitää filosofin vastaanottoa ja kouluttaa aiheesta.

Anu Virtanen, FM, filosofian opettaja. Filosofisen praktiikan kouluttaja. Tehnyt pro gradu -tutkielman Heideggerista.